

Sisällys

Lasten näkemysten vaikuttavuus	2
Tasapaino	2
Adaptaatio	2
Agenssi	3
Lasten mielikuvat ja muutos	4
Tutkimuksen suorittaminen	5
Lasten suhtautuminen pelin sääntöjen rikkomiseen	7
Lasten suljetut ja avoimet strategiat	8
Lasten adaptiiviset ja agenttiiviset strategiat	10
Strategioiden jaottelu avoimuuden ja agenttiivisuuden perusteella	14
Epätietoiset vastaukset	19
Johtopäätökset ja pohdinta	20
Lähteet:	23

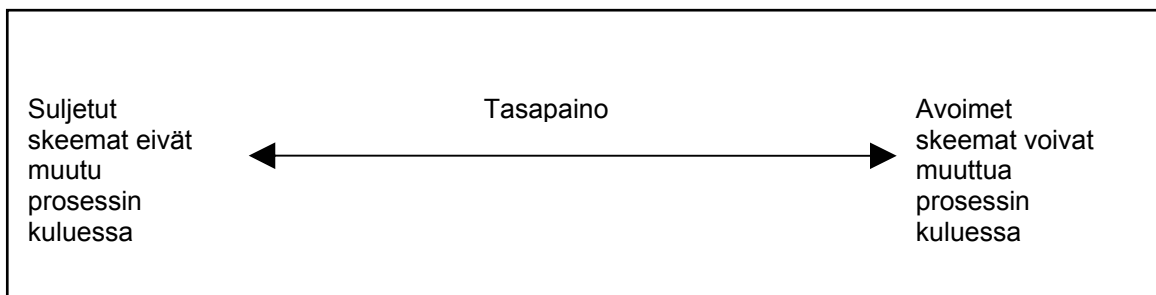
Lasten näkemysten vaikuttavuus

Lasten tapaa hahmottaa päiväkodin tilanteita tarkastellaan tässä raportissa kahdesta näkökulmasta. Ensimmäinen näkökulma liittyy Piaget'n (vrt. Piaget & Inhelder 1977) ideaan tasapainosta (equilibration) ja mukautumisesta (adaptaatiosta). Toinen näkökulma on lasten agenssi, jolla tarkoitan lasten toiminnan vaikutusta käsillä olevien ilmiöiden muuttumiseen. Koska tarkastelu liittyy lasten näkemysiin, agenssi tarkoittaa tässä yhteydessä erityisesti lasten näkemysten yhteyttä lasten, aikuisten ja päiväkotitilanteiden muotoutumiseen.

Tasapaino

Piaget'n mukaan lapset muokkaavat tietorakenteitaan saadakseen omat tietorakenteensa ja kokemuksensa vastaamaan paremmin toisiaan. Kasvu ja kehitys edellyttävät eroa tai "epätasapainoa" sen välillä, minkä lapsi uskoo olevan totta ja sen välillä, mitä todellisuudesta kokemuksen kautta paljastuu. Assimilaation aikana lasten skeemat (tietorakenteet) eivät muutu. Akkomodaatiota taas tapahtuu kun nykyisiä tapahtumia ei voida sulauttaa olemassa oleviin tietorakenteisiin. Akkomodaatiossa lasten skeemat ovat avoimia; ne voivat muuttua lasten kokemusten ja vuorovaikutuksen aikana. Piaget'n tasapainoa (Equilibrium) voidaan kuvata akkomodaation ja assimilaation välisellä dynamiikalla kuvion 1 tapaan.

Kuvio 1 Tasapaino (Equilibrium) on suljettujen ja avointen tietorakenteiden dynaaminen suhde

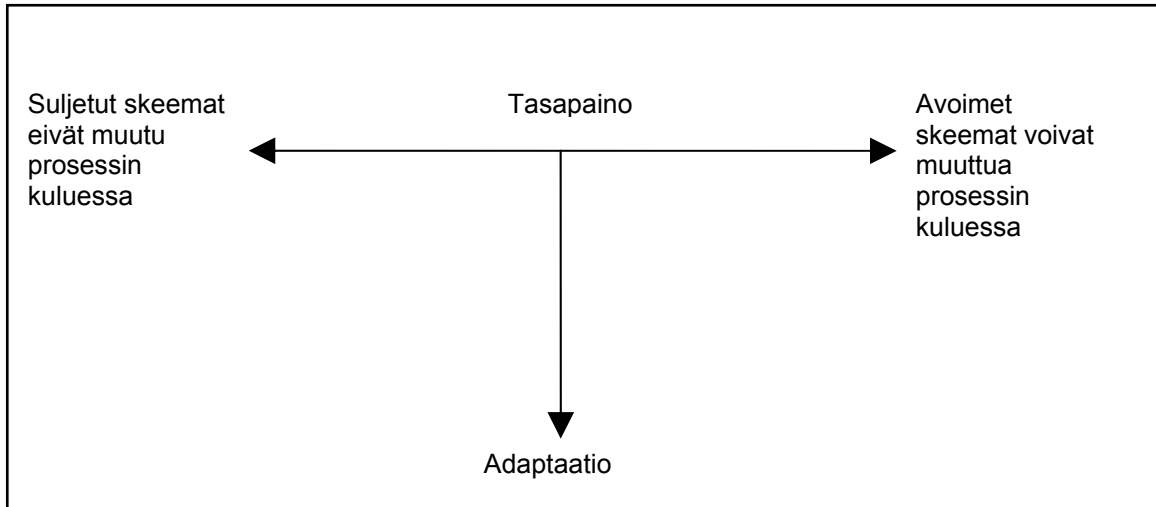

Adaptaatio

Assimilaatio ja akkomodaatio yhdessä muodostavat adaptaatioprosessin, joka viittaa lapsen kykyyn sopeutua paremmin ympäristöön kehityksen kuluessa. Lapsi muuttuu vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Adaptaatiossa lapsi kehittyy yhä paremmin ympäristön vaatimuksiin sopeutuvaksi. Kun lapsen skeemat ovat riittämättömiä, hänen on jossakin vaiheessa avattava skeemojaan

ja muutettava ja organisoitava niitä uudella tavalla. Tämä adaptiivinen prosessi on esitetty kuviossa 2.

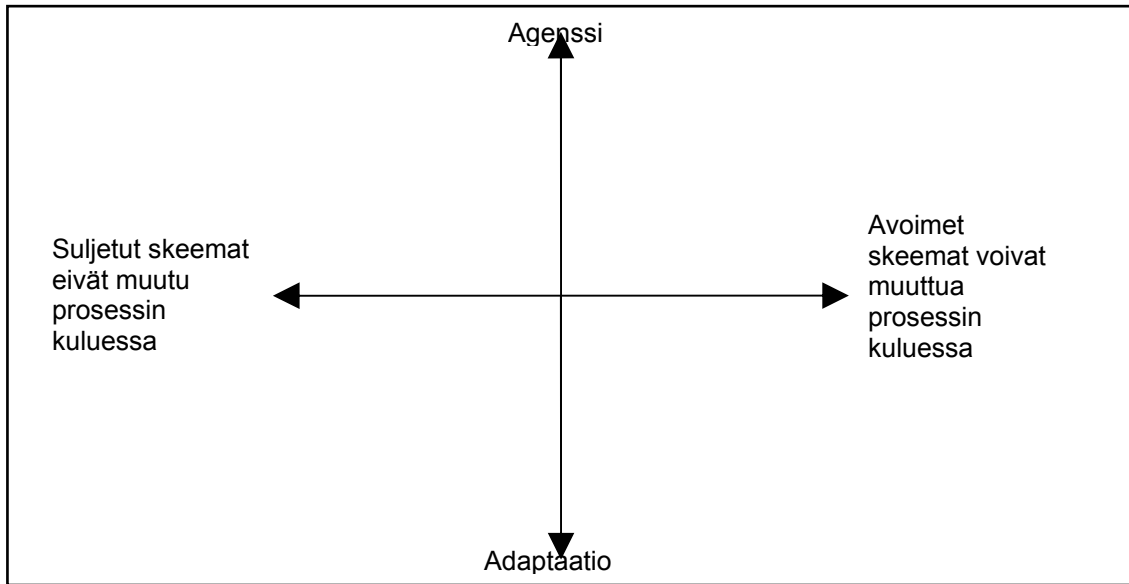
Kuvio 2 Lapsen vuorovaikutus ympäristönsä kanssa nähdään lapsen adaptaationa

Agenssi

Adaptaation lisäksi lasten toiminnalla on kuitenkin myös todellisuutta muuttava luonne. Tämä on havaittu jo jonkin aikaa sitten (vrt. esim. Reunamo 1988, Reunamo 1989, Alanen & Bardy 1990). Tutkiessaan helsinkiläistä esiopetusta Hytönen ja Krokfors havaitsivat opettajien edustavan pääsääntöisesti lapsikeskeistä ja kontekstuaalista oppimiskäsitystä (Hytönen & Krokfors 2002). Tällainen lapsen aloitteellisuuden huomioiva näkökulma helpottaa lasten aiheuttamien muutostendenssien näkyvyyttä. Lapsen vaikutuksesta myös ympäristö voi muuttua. Tätä lapsen ympäristöön ja sen muotoutumiseen vaikuttamista kutsutaan tässä tutkimuksessa agenssiksi. Saadaksemme tutkimuksen orientaation mukaan lasten mahdollisesti hahmottaman agenssin – tilanteen ehtojen mahdollisen muutoksen – meidän täytyy täydentää kuviota 2.

Kuvio 3 Lasten näkemysten adaptiivinen ja agenttiivinen luonne

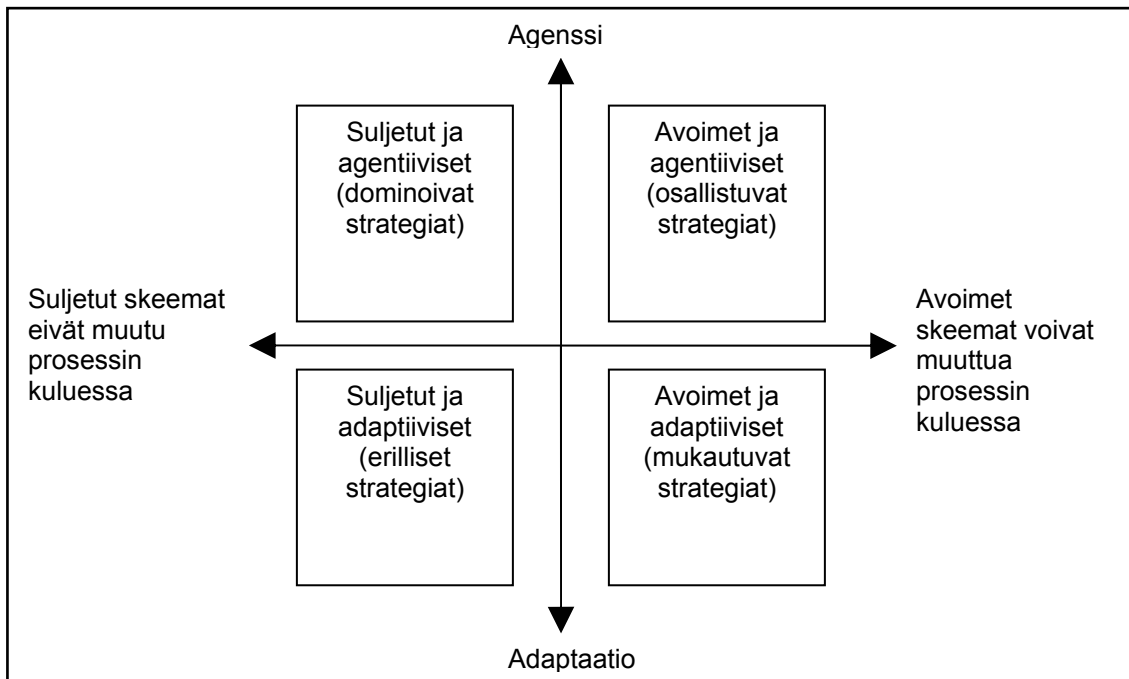

Lasten mielikuvat ja muutos

Piaget'ta kiinnostaa skeemojen kehitys prosessin kuluessa. Tässä tutkimuksessa lapsille esitettyjen tilanteiden ja lasten vastausten ero ei kuitenkaan heijasta lasten puutteellista kykyä adaptoitua, vaan ne kuvaavat lasten mielikuvien dynaamista luonnetta. Lasten skeemat saattavat sisältää annettujen ehtojen muuttumiseen liittyviä käsityksiä. Lisäksi lasten mielikuvilla saattaa olla ympäristöä muuttava luonne.

Lasten mielikuvia tarkastellaan tässä tutkimuksessa kuvion 3 mukaisesti suhteessa niiden sijaintiin kahdella jatkumolla, nimittäin mielikuvien avoimuuden ja niiden sisältämän agenssin perusteella. Kahden jatkumon perusteella voidaan lasten näkemykset jakaa edelleen neljään ryhmään, kuten on tehty kuviossa 4.

Kuvio 4 Tutkimuksen teoreettinen orientaatio

Ensinnäkin lasten mielikuvat voivat olla samaan aikaan sekä adaptiivisia että avoimia (mukautuvia), eli lasten mielikuvat eivät sisällä heille esitettyihin ehtoihin liittyviä muutoksia, mutta lapsi huomioi mielikuvassaan hänelle esitetyt ehdot ja ne saattavat muuttaa lapsen mielikuvia tai hahmotettua toimintamallia. Toiseksi lasten mielikuvat saattavat olla samaan aikaan sekä avoimia että agentiivisia (osallistuvia), eli lasten mielikuvissa otetaan huomioon heille esitetyn toiminnan ehdot, mutta lasten mielikuvat sisältävät silti näitä ehtoja muuttavia aineksia. Kolmanneksi lasten mielikuvat voivat olla suljettuja ja agentiivisia (dominoivia), eli lapset eivät anna esitettyjen ehtojen vaikuttaa omiin mielikuviinsa, mutta hahmottavat silti muuttavansa heille esitettyä tilannetta. Neljänneksi lasten mielikuvat voivat olla suljettuja ja adaptiivisia (erillisiä), eli lasten mielikuvat eivät liity heille esitettyihin tilanteiden ehtoihin, mutta toisaalta lasten mielikuvat eivät myöskään sisällä tilanteiden ehtoja muuttavaa ainesta.

Tutkimuksen suorittaminen

Tutkimus tehtiin neljässä helsinkiläisessä satunnaisesti valitussa päiväkodissa. Tutkimuksessa oli mukana 73 lasta, joiden ikä vaihteli kolmesta seitsemään vuoteen. Lasten tilanteisiin liittyvää orientaatiota selvitettiin haastattelulla. Lapsia myös havainnointiin ja päiväkodin henkilökunta ja vanhemmat arvioivat lasten toimintaa. Raportin suppeudesta johtuen ei tutkimusmenetelmien tarkempi kuvailu ole tässä yhteydessä mahdollista, vaikka se onkin tarpeellista tulosten pätevyyden arvioimiseksi. Tutkimuksen mittareihin ja käytännön suorittamiseen

voi perehtyä tarkemmin osoitteessa <http://www.helsinki.fi/~reunamo/article/lto-art.htm>.

Lapsille esitettiin viisitoista kysymystä, jotka on esitelty taulukossa 1. Kaikkiaan lasten vastauksia kertyi 1005. Kaikki viisitoista tilannetta luokiteltiin saman periaatteen mukaan, joka teki luokittelusta osin keinotekoista ja kaavamaisista, mutta samalla näkökulman yleistettävyyden parani. Kaavamainen vastausten luokittelu aiheutti silti erilaisia tulkintoja eri tilanteissa. Lisäksi joidenkin vastausten tarkoitus voi olla väärin ymmärretty, lapsi ei ole kertonut omaa näkemystään tai lapsi on jostain syystä antanut omasta näkemyksestään poikkeavan vaikutelman.

Yleinen vaikutelma haastattelussa oli, että lapset olivat erittäin motivoituneita vastaajia ja vastasivat yleensä kysymyksiin nopeasti ja selkeästi. Rohkaisen lukijaa kokeilemaan taulukon 1 kysymyksiä lasten kanssa. Kysymykset valittiin esitestausten jälkeen sen perusteella, millaisia asioita lapset pitivät tärkeinä päiväkodissa.

Taulukko 1 Lapsille esitetyt kysymykset

1. Ajatellaan että olet leikkimässä ja että <u>jollain toisella onkin juuri se tavara jonka itse haluaisit?</u> Mitä teet? 2. Mitä sinä sitten teet kun olet leikkimässä ja <u>joku tulee häiritsemään sinua</u> ja keskeyttämään sun leikkiä? 3. Ajatellaan että olet leikkimässä jonkun kanssa ja <u>toinen haluaakin vaihtaa leikkiä</u>. Mitä sinä teet? 4. Mitäs sitten jos <u>kaveri ei suostukaan leikkimään sun kanssa?</u> Mitä teet? 5. Ajatellaan semmosta tilannetta että <u>joku tulee kiusaamaan sinua</u>. Mitä sinä sitten teet? 6. Kun tulee semmoinen tilanne että <u>aikuinen tulee keskeyttämään ja lopettamaan sun leikkiä</u> niin mitä sinä sitten teet? 7. Ajatellaan että olet leikkimässä kaverin kanssa ja sinä haluaisitkin jo vaihtaa leikkiä mutta <u>kaveri ei</u>. Mitä sinä teet? 8. Mitäs sitten jos päiväkodissa käy niin, että <u>aikuinen ei suostu leikkimään sun kanssa</u>. Mitä teet? 9. Ajatellaan että olet pelaamassa peliä jonkun kanssa ja <u>toinen ei noudata pelin sääntöjä</u>. Mitä sitten teet? 10. Mitäs sitten jos olet juuri tekemässä jotain tärkeää työtä ja <u>joku tulee häiritsemään sinua</u>, niin mitä teet? 11. Ajattele sellaista tilannetta että työsi menee pilalle ja <u>sinä epäonnistut</u>. Mitä sinä teet silloin? 12. Mitä sinä teet jos <u>joku vie sulta sun tavarasi?</u> 13. Ajattele että päiväkodissa <u>aikuinen hermostuu sinuun ja moittii sua</u>. Mitä sinä sitten teet? 14. Päiväkodista ei saa lähteä yksin kotiin kesken päivän mutta <u>sinä haluaisit jo kotiin</u>. Mitä sinä sitten teet? 15. Mitäs jos sinä <u>jäät päiväkodissa muitten keskellä yksin?</u> Mitä teet?

(Toiminnan ehto, johon luokitus perustuu, on alleviivattu)

Lasten vastaukset kaikkiin kysymyksiin ryhmiteltiin kolmeen luokkaan:

1. Lapsi kuvaa/ei kuvaa toiminnallaan muuttavansa hänelle esitettyä ehtoa (ehto alleviivattu taulukossa)
2. Lapsi kiinnittää/ei kiinnitä kuvauksensa hänelle esitettyyn ehtoon (suljettu-avoin dimensio)
3. Lapsen vastaus on epäselvä, epätietoinen tai sitä ei pystytä luokittelemaan.

Haastattelun lisäksi lasten toiminnasta tehtiin yhteensä 1678 havaintoa systemaattisella otannalla. Lisäksi tulosten tulkinnan helpottamiseksi kerättiin päiväkotien henkilökunnalta ja lasten vanhemmilta arviot lasten toiminnasta. Lapsia kuvaaviksi muuttujiksi tulivat siten observoinnista lasten prosenttiosuudet eri toiminnoista, eri vastaustyyppien luokitus ja yhteenlaskettu määrä sekä aikuisten arviot lapsista. Näin voitiin yhdistää lasten toiminta ja lapsen hahmottaminen samaan lapsen orientaatiota kuvaavaan matriisiin. Toinen tapa yhdistää data oli liittää lapsia koskeva data kunkin havainnon yhteyteen. Näin saatiin esiin lapsen orientaatioon liittyviä tekijöitä. Nämä korrelaatiot erottuvat suuremmasta numeruksesta (N), sillä korrelaatiot lasketaan niissä kustakin havainnosta, ei kustakin lapsesta. Observoinnissa eräs havainnoitava muuttuja oli lapsen lähin lapsikontakti. Lapsikontakti löytyi 764 kertaa. Analyysivaiheessa lähikontakti data liitettiin havaintojen yhteyteen, jolloin saatiin esiin lasten toveriorientaatioon liittyviä tekijöitä.

Tässä raportissa on kuvattu kaikki esimerkkitalanteen hahmotukseen liittyvät merkitsevät korrelaatiot. Lapsikontaktiin liittyvissä korrelaatioissa (korkea numerus) mukana ovat yli .25 suuruiset korrelaatiot. Tällä järjestelyllä pyritään varmistamaan, ettei tutkija valitse vain itselleen mieleisiä tuloksia. Korrelaatiot ovat parittaisia osittaiskorrelaatioita. Jotta lasten ikä ja sukupuoli eivät väliin tulevina muuttujina vääristäisi korrelaatioita, on osittaiskorrelaatioista sukupuolen ja lasten iän osuus on poistettu. Koska korrelaatioita on runsaasti, ei yksittäisen korrelaation merkitsevyyteen voi luottaa, sillä sattuman osuus kasvaa nopeasti useamman korrelaation yhtäaikaisen käsittelyn seurauksena. Toisaalta riippumattomien mittarien ja toisiaan tukevien korrelaatioiden antama yhtenäinen kuva antaa lisäuskottavuutta: Jos tulokset antavat selkeän kuvan, kokonaisuus ei johdu sattumasta. Korrelaatiolistoja on syytä arvioida ennemminkin lasten hahmotukseen liittyvinä faktoreina.

Lasten suhtautuminen pelin sääntöjen rikkomiseen

Taulukossa 2 on esimerkkinä kuvattu lasten vastaukset yhteen kysymykseen. Vastauksia on vain 67, koska joiltakin vanhemmilta ei saatu lupaa haastatteluun tai lapsi oli niin paljon poissa, että haastattelua ei tutkimuksen aikana voitu suorittaa. Vastaukset luokiteltiin siten, että vastaukset olivat satunnaisessa järjestyksessä ja tilanteissa esitetyt nimet oli muutettu, joten luokitteluihin vaikutti vain lasten vastausstrategia, ei lapsen persoona tai toiminta.

Taulukko 2 Ajatellaan että olet pelaamassa peliä jonkun kanssa ja toinen ei noudata pelin sääntöjä. Mitä sitten teet? Lasten kaikki vastaukset

<ul style="list-style-type: none"> • Teen mitä se sanoo (joka ei noudata sääntöjä) (ei ole väliä) • Sanon opelle • Otetaan vaikka ilman sääntöjä • On. Voi kertoa opelle • Ei. En tiä Mennä pois • Meen pelaa sen kanssa joka noudattaa • Sitten me pelataan eri lailla. Ei haittaa • Sitten vaan pelaan • Ei sen kaa voi pelatakkaan. • Minä menen pelin sääntöihin, menen pois pelistä. • Sit mä en pelaa sen kaa. • Siin on ohjeet, ne voi lukea. • Menen toiseen huoneeseen. • Pelaan sitten miten pitää, (sääntöjä ei tartte noudattaa). • Minä pysäytän ne (leikin). • En tiä • Sit mä pyydän opea siihen (pariksi?), me totellaan opea • Pelaan sitten Jonin kaa • Pyydän aikuista 	<ul style="list-style-type: none"> • Pelaan yksin • Sanon että please noudata sääntöjä • Leikin sen kanssa • Sit ei tiä • Mä sanon sille • Voisin pelata jääkiekkoa • En tiä • Pelaan jonku muun kaa • Mä sanon sille • Otan toisen pelin • Leikin yksin • Sit mä pelaan, ensin sen ja sit toista peliä • En mä tiä • Pelaan jonkun muun kaa • Pyytää aikuisen • Opetan sille • Lopetetaan peli • Sanon "kunnolla" • Voi ottaa kaverin joka tietää säännöt • En tiedä • Kerron opelle • - • Pikkutyttö kotona • Otan toisen pelin • En mä tiä • En tiedä. Mä meen sitten • Opetan • Pelaan yksin • Sitten mä voin opettaa 	<ul style="list-style-type: none"> • Sit mä sanon sille mitkä on pelin säännöt • Pelaan sitten yksin • Käyn kertoo • Sanon et miten ne säännöt menee • Mä meen kertoo, ettei se noudata sääntöjä, ope tulee • Lopetan koko pelin • En mä muista, ehdotan peliä ??? • Sanon sille että noudata pelin sääntöjä • Sit mä opetan • Sanon että pitää tehdä niinku pitää • Mä meen kertoon • Silleen on tapahtunut tuolla pihalla, en ota kaveria mukaan peliin • Annan ohjeen sille • Sanon noudata pelin sääntöjä • Ei tietoa • Sit mä otan toinen peli • Joona tulee mun mukaan ??? • Otan semmosen kaverin joka haluaa pelata mun kaa • Sanon sille, jos mä rikon säännön???
--	--	---

Lasten suljetut ja avoimet strategiat

Lasten vastaukset ovat sisällöltään rikkaita ja herättävät monenlaisia ajatuksia. Tässä tutkimuksessa on kuitenkin tarkoituksellisesti lasten vastausten sisältämä rikas informaatio typistetty kahteen jaotteluun. Taulukossa 3 lasten vastaukset on jaoteltu sen mukaan, liittyykö vastaus toisen lapsen sääntöjen noudattamiseen vai ei (vrt. myös kuvio 1).

Taulukko 3 Lasten vastausten jaottelu sen mukaan liittyytkö ne toisen lapsen sääntöjen rikkomiseen vai eivät

Suljettu strategia ei liity toisen sääntöjen rikkomiseen	Lapsen strategia liittyy toisen sääntöjen rikkomiseen
<p>Ei. En tiä Mennä pois Meen pelaa sen kanssa joka noudattaa Ei sen kaa voi pelatakkaan. Minä menen pelin sääntöihin. Menen pois pelistä. Sit mä en pelaa sen kaa. Menen toiseen huoneeseen. Pelaan sitten Jonin kaa Pelaan yksin Voisin pelata jääkiekkoa Pelaan jonku muun kaa Otan toisen pelin Leikin yksin Pelaan jonkun muun kaa Lopetetaan peli Voi ottaa kaverin joka tietää säännöt Pelaan yksin Pelaan sitten yksin Lopetan koko pelin Silleen on tapahtunut tuolla pihalla. En ota kaveria mukaan peliin Otan semmosen kaverin joka halua pelata mun kaa</p>	<p>8 x Sanon et miten ne säännöt menee Leikin sen kanssa 5 x Sanon sille että noudata pelin sääntöjä 2 x Otan toisen pelin Minä pysäytän ne (leikin). Sit mä pyydän opea siihen (pariksi?), me totellaan opea Pyydän aikuista Teen mitä se sanoo (joka ei noudata sääntöjä) (ei ole väliä) Otetaan vaikka ilman sääntöjä Sitten me pelataan eri lailla. Ei haittaa Sitten vaan pelaan 2 x Mä sanon sille Pelaan sitten miten pitää. (Sääntöjä ei tartte noudattaa). Sit mä pelaan, ensin sen ja sit toista peliä 7 x Sanon opelle</p>

Luokittelun kriteerinä on, kiinnittääkö lapsi vastauksensa esitettyyn ehtoon vai kuvaako hän omaa toimintaansa. Luokittelu oli vaikeaa. Silmiin osuu esimerkiksi, että ”otan toisen pelin” on luokiteltu sekä suljetuksi että avoimeksi vastaukseksi. Suoritetun luokittelun ontumisesta huolimatta lasten näkemysten ja heidän kohtaamansa päiväkotitodellisuudella oli yhteyksiä. Koska lasten näkemysten arviointi tapahtui erillään toiminnan arvioinnista, eri mittareilla, arvioijien tietämättä toistensa arvioista, näkemysten ja toiminnan välillä esiintyvät yhteydet kuvaavat jotakin todellisuudessa ilmenevää, käytetystä mittarista riippumatonta.

Taulukko 4 Avoimen ja suljetun vastausstrategian yhteys lapsen toimintaan ja päiväkotitilanteisiin

Suljettu strategia ei liity toisen sääntöjen rikkomiseen	Lapsen strategia liittyy toisen sääntöjen rikkomiseen
<p>Lapsen muut vastaukset ovat useammin suljettuja (vetäytyviä tai dominoivia), $pr=.418$, $N=57$, $p=.001$</p> <p>Lapsen muut vastaukset ovat useammin vetäytyviä (suljettuja ja adaptiivisia), $pr=.362$, $N=57$, $p=.005$</p> <p>Lapsen muut vastaukset ovat useammin adaptiivisia (mukautuvia tai vetäytyviä), $pr=.362$, $N=57$, $p=.005$</p> <p>Lapsen muut vastaukset ovat harvemmin osallistuvia (avoimia ja agenttiivisia), $pr=-.345$, $N=57$, $p=.007$</p> <p>Lapsi tekee harvemmin jotain, joka ei sovi ennalta määrättyihin luokkiin (muu toiminta), $pr=-.302$, $N=58$, $p=.019$</p>	<p>Lapsen muut vastaukset ovat useammin osallistuvia (avoimia ja agenttiivisia), $pr=.437$, $N=57$, $p=.001$</p> <p>Lapsen muut vastaukset ovat useammin avoimia (mukautuvia tai osallistuvia), $pr=.427$, $N=57$, $p=.001$</p> <p>Lapsen muut vastaukset ovat useammin agenttiivisia (avoimia tai dominoivia), $pr=.313$, $N=57$, $p=.016$</p> <p>Lapsi tekee useammin jotain, joka ei sovi ennalta määrättyihin luokkiin (muu toiminta), $pr=.287$, $N=58$, $p=.026$</p> <p>Lapsen muut vastaukset ovat harvemmin suljettuja (dominoivia tai vetäytyviä), $pr=-.261$, $N=57$, $p=.046$</p>

Korrelaatiot ovat osittaiskorrelaatioita (pr), joissa lasten iän ja sukupuolen vaikutus on kontrolloitu.

Lasten tapa suhtautua pelin sääntöjen rikkomiseen pois sulkevana tai tilanteeseen liittyvänä näyttää olevan lapselle yhteydessä yleisemminkin lasten tapaan suhtautua tilanteisiin. Taulukon neljä korrelaatiot eivät kuitenkaan kerro juurikaan lasten hahmottamisen ja lasten toiminnan, aikuisten toiminnan tai päivähoitotilanteiden muotoutumiseen yhteydessä olevista tekijöistä. Näemme vain, että avoimen strategian omaavat lapset tekevät enemmän asioita, jotka eivät sovi ennalta määrättyihin luokkiin.

Lasten adaptiiviset ja agenttiiviset strategiat

Toinen käytetty luokitteluperuste oli, sisälsikö lasten vastaus heille esitettyä ehtoa muuttavia aineksia. Tässä tapauksessa siis, sisälsikö lasten vastaus jotakin, joka edellytti sääntöjä noudattamattoman lapsen muuttavan toimintaansa. Tämä jaottelu on nähtävissä taulukossa 5.

Taulukko 5 Lasten vastauksen jaoteltuna niiden sisältämän agenssin tai adaptaation mukaan

<p>Agenssi</p> <p>Pelaan jonku muun kaa Sit mä pyydän opea siihen (pariksi?), me totellaan opea Pyydän aikuista Meen pelaa sen kanssa joka noudattaa Minä pysäytän ne (leikin). Pelaan jonkun muun kaa Otan semmosen kaverin joka halua pelata mun kaa 2 x Mä sanon sille 5 x Sanon sille että noudata pelin sääntöjä 8 x Sanon et miten ne säännöt menee Lopetan koko pelin 2 x Otan toisen pelin Silleen on tapahtunut tuolla pihalla, en ota kaveria mukaan peliin 7 x Sanon opelle Voi ottaa kaverin joka tietää säännöt Lopetetaan peli</p>
<p>Adaptaatio</p> <p>Voisin pelata jääkiekkoa 4 x Pelaan yksin Otetaan vaikka ilman sääntöjä 2 x Sit mä en pelaa sen kaa. Otan toisen pelin Sitten vaan pelaan Ei. En tiiä Mennä pois Sit mä pelaan, ensin sen ja sit toista peliä Menen toiseen huoneeseen. Teen mitä se sanoo (joka ei noudata sääntöjä) (ei ole väliä) Sitten me pelataan eri lailla, ei haittaa Pelaan sitten Jonin kaa Leikin sen kanssa Pelaan sitten miten pitää, (sääntöjä ei tartte noudattaa). Minä menen pelin sääntöihin, menen pois pelistä.</p>

Adaptiiviseksi on luokiteltu sellaiset vastaukset, joissa lapsi kuvaa muuttavansa omaa toimintaansa. Esimerkiksi jos toinen ei noudata sääntöjä, lapsi ilmoittaa pelaavansa yksin. Toinen vaihtoehto on että lapsi suostuu siihen, että toinen pelaa väärin (otetaan vaikka ilman sääntöjä). Adaptaatiossa lapsi ei kerro mitään sellaista, joka viittaisi toisen käyttäytymisen muuttamiseen. Tämäkin luokittelu oli vaikeaa. Näin jälkikäteen on vaikea ymmärtää esimerkiksi, miksi vastaus ”pelaan sitten Jonin kaa” on luokiteltu adaptiiviseksi.

Samalla tavalla kuin edellä lasten vastauksen kategoria kirjattiin jokaisen havainnon yhteyteen. Jälleen löytyi yhteyksiä lasten vastaustavan ja päiväkotiorientaation välillä, kuten ilmenee taulukosta 6.

Taulukko 6 Muuttavan vastausstrategian yhteys lapsen toimintaan ja päiväkotitilanteisiin

Agenssi
<ul style="list-style-type: none"> • Lapsen muut vastaukset ovat useammin osallistuvia (avoimia ja agenttiivisia), $pr=.492$, $N=57$, $p=.000$ • Lapsen muut vastaukset ovat useammin agenttiivisia (avoimia tai dominoivia), $pr=.481$, $N=57$, $p=.000$ • Lapsi suuntautuu lapsiin, joiden lähellä aikuinen käyttää vähemmän aikaa lasten tarkkailuun (aik. ei osall. toim.), $pr=-.476$, $N=762$, $p=.000$ • Lähin aikuinen käyttää vähemmän aikaa lasten tarkkailuun (aik. ei osall. toimintaan), $pr=-.318$, $N=57$, $p=.014$ • Lapsen muut vastaukset ovat useammin avoimia (mukautuvia tai osallistuvia), $pr=.310$, $N=57$, $p=.017$ • Lapsi suuntautuu lapsiin, joiden lähellä aikuinen toimii muuttuvassa tilanteessa (usea konteksti), $pr=.293$, $N=762$, $p=.000$ • Lapsi tekee useammin jotain, joka ei sovi ennalta määrättyihin luokkiin (muu toiminta), $pr=.285$, $N=58$, $p=.028$ • Lapsi suuntautuu lapsiin, jotka suuntautuvat vähemmän vain yhteen lapseen, $pr=-.278$, $N=764$, $p=.000$ • Lapsi suuntautuu lapsiin, jotka suuntautuvat vähemmän ei-sosiaalisiin asioihin, $pr=-.275$, $N=764$, $p=.000$ • Lapsen muut vastaukset ovat harvemmin mukautuvia (avoimia ja adaptiivisia), $pr=-.268$, $N=57$, $p=.040$ • Lapsi suuntaa huomionsa harvemmin vain yhteen lapseen, $pr=-.292$, $N=58$, $p=.024$

Korrelaatiot ovat osittaiskorrelaatioita (pr), joissa lasten iän ja sukupuolen vaikutus on kontrolloitu.

Kuten taulukosta nähdään agenttiivinen hahmotus näyttää säilyvän lapsilla heille kuvatusta tilanteesta riippumatta. Agenttiivisesti hahmottavien lasten läheisyydessä myös aikuisten toiminta on erilaista. Aikuiset tarkkailevat vähemmän lapsia ja ovat useammin tekemisissä muuttuvien tilanteiden kanssa. Tämä pätee myös lapsen lähimpään kaveriin. Agenttiivisesti hahmottavat lapset elävät päiväkotitodellisuutta, joka on dynaamisempi.

Taulukko 7 Adaptoituvan vastausstrategian yhteys lapsen toimintaan ja päiväkotitilanteisiin

Adaptaatio
<ul style="list-style-type: none"> • Lapsi suuntautuu enemmän lapsiin, joiden lähin aikuinen tarkkailee lapsi (aik. ei osall. toim.), $pr=.579$, $N=762$, $p=.000$ • Lapsen muut vastaukset ovat useammin adaptiivisia (mukautuv. tai vetäyt.), $pr=.494$, $N=57$, $p=.000$ • Lapsen lähin aikuinen tarkkailee enemmän lapsia (aik. ei osallistu toim.), $pr=.487$, $N=57$, $p=.000$ • Lapsi suuntautuu vähemmän lapsiin, joiden lähin aikuinen toimii muuttuvassa tilanteessa (usea konteksti), $pr=-.464$, $N=762$, $p=.000$ • Lapsen muut vastaukset ovat harvemmin agenttiivisia (avoimia tai dominoivia), $pr=-.424$, $N=57$, $p=.001$ • Lapsen muut vastaukset ovat useammin mukautuvia (avoimia ja adaptiiv.), $pr=.413$, $N=57$, $p=.001$ • Lapsen muut vastaukset ovat harvemmin osallistuvia (avoimia ja agenttiiv.), $pr=-.408$, $N=57$, $p=.001$ • Lapsi suuntautuu lapsiin, jotka tekevät paljon tehtäviä (itsenäiset tehtävät, ruoka-apulainen jne.), $pr=.367$, $N=764$, $p=.000$ • Lapsen lähimmällä aikuisella on harvemmin lapsikontakti, $pr=-.354$, $N=57$, $p=.006$ • Lapsi suuntautuu vähemmän lapsiin, joiden lähimmällä aikuisella on lapsikontaktia, $pr=-.334$, $N=762$, $p=.000$ • Lapsi suuntautuu lapsiin, jotka suuntautuvat enemmän toiseen lapseen, $pr=.330$, $N=764$, $p=.000$ • Lapsen muut vastaukset ovat useammin vetäytyviä (suljettuja ja adaptiiv.), $pr=.329$, $N=57$, $p=.011$ • Lapsi suuntautuu lapsiin, jotka suuntautuvat enemmän ei-sosiaalisiin asioihin, $pr=.327$, $N=764$, $p=.000$ • Lapsen lähin aikuinen toimii harvemmin muuttuvassa tilanteessa (usea konteksti), $pr=-.322$, $N=57$, $p=.013$ • Lapsi suuntautuu enemmän lapsiin, joiden lähin aikuinen useammin mukautuu lasten toimintaan, $pr=.318$, $N=762$, $p=.000$ • Lapsi tekee harvemmin jotain, joka ei sovi ennalta määrättyihin luokkiin (muu toiminta), $pr=-.305$, $N=58$, $p=.018$ • Lapsen lähin aikuinen toimii enemmän yhdessä lasten kanssa, $pr=.288$, $N=57$, $p=.027$ • Lapsi suuntautuu useammin toisiin lapsiin, $pr=.287$, $N=767$, $p=.000$ • Lapsi on opettajien arvion mukaan enemmän mukautuva, $pr=.278$, $N=57$, $p=.034$ • Lapsi suuntautuu vähemmän lapsiin, jotka opettajien arvion mukaan ovat vaikutusvaltaisia, $pr=-.275$, $N=740$, $p=.000$ • Lapsi suuntautuu lapsiin, joiden toiminta harvemmin sopii ennalta määrättyihin luokkiin, $pr=-.273$, $N=764$, $p=.000$ • Lapsen muut vastaukset ovat useammin suljettuja (dominoivia tai vetäytyviä), $pr=.270$, $N=57$, $p=.038$ • Lapsi suuntautuu vähemmän lapsiin, jotka suuntautuvat useaan lapseen kerrallaan, $pr=-.265$, $N=764$, $p=.000$ • Lapsi suuntautuu enemmän lapsiin, joiden lähin aikuinen useammin toimii yhdessä lasten kanssa, $pr=.255$, $N=762$, $p=.000$

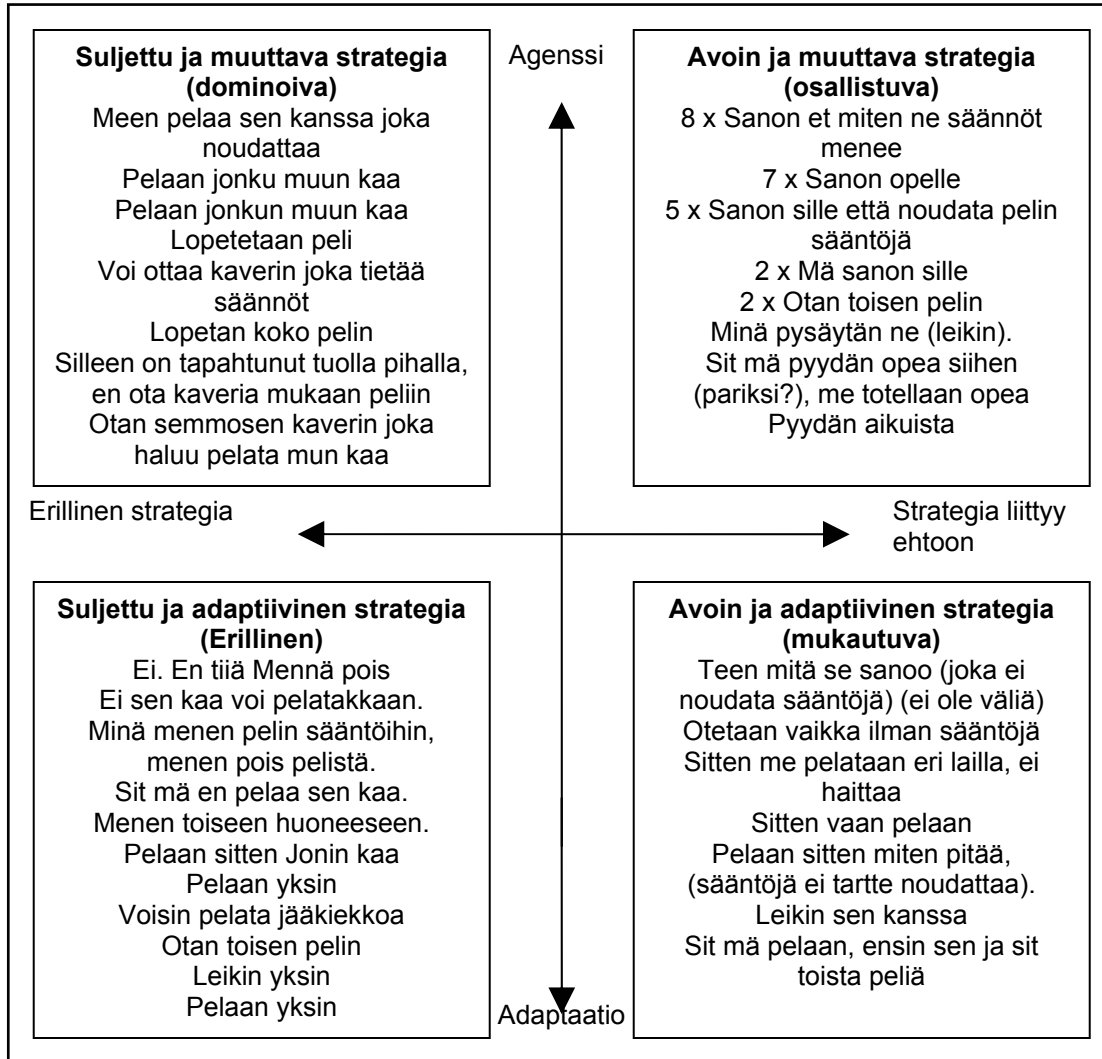
Korrelaatiot ovat osittaiskorrelaatioita (pr), joissa lasten iän ja sukupuolen vaikutus on kontrolloitu.

Adaptiivisesti hahmottavien lasten lähellä aikuisilla on harvemmin lapsikontakti, mutta sen sijaan he käyttävät enemmän aikaa lasten tarkkailuun ja toimivat harvemmin muuttuvissa tilanteissa. Toisaalta adaptiivisten lasten lähellä aikuiset useammin mukautuvat lasten toimintaan tai työskentelevät yhdessä lasten kanssa. Lasten taholta ei aikuisille selvästikään tule osallistumisvaateita, mutta silti yhteistyötä sävyttää aikuisen lasta huomioiva näkökulma. Lasten vastaukset ovat yleensäkin adaptiivissävytteisiä, lapset suuntautuvat runsaasti toisiin lapsiin ja erityisesti yhteen lapseen kerrallaan. Adaptiivisesti hahmottava lapsi tekee vähemmän ennalta määräämättömiä asioita ja käyttäytyy päiväkodissa opettajien arvion mukaan mukautuvammin.

Strategioiden jaottelu avoimuuden ja agenttiivisuuden perusteella

Kun nyt lasten vastaukset on jaoteltu vastausten avoimuuden ja agenttiivisuuden perusteella, voidaan lasten vastaukset ristiintaulukoida näiden kahden luokittelun perusteella. Tämä jaottelu on esitetty taulukossa 8 (vrt. kuvio 4).

Taulukko 8 Lasten vastaukset jaoteltuna niiden sisältämän agenssin ja avoimuuden perusteella

Suurin osa (27 kappaletta)lasten sääntöjen rikkomistilanteen vastauksista on luokiteltu avoimiksi ja agenttiivisiksi (osallistuviksi) luonteeltaan. Eli suurin ryhmä lapsia on sellaiset lapset, jotka kertovat toisten lasten rikkoessa sääntöjä pysyvänsä jotenkin mukana pelitilanteessa ja samalla pyrkivät vaikuttamaan tähän sääntöjen rikkomiseen. Toiseksi suurin ryhmä (12 vastausta) ovat suljetut ja adaptiiviset (erilliset) vastaukset. Tällöin lapsi irtaantuu väärin pelaavasta kaverista ja koko tilanteesta. Adaptiiviseksi nämä vastaukset on luokiteltu siksi, että väärin pelannut lapsi voi näiden vastausten perusteella yhä jatkaa väärinpeluutaan. Lapset eivät puutu väärinpeluuseen. Kolmanneksi eniten vastauksia tuli suljetun muuttavan strategian luokkaan (8 vastausta). Eli nämä lapset eivät pysy kiinni toisen sääntöjen rikkomisessa, vaan he näkevät tilanteen omien ehtojensa näkökulmasta. Vähiten vastauksia (7 kappaletta) tuli luokkaan avoin ja adaptiivinen (mukautuva) vastaus. Jotkin lapset eivät näytä piittaavan

sääntöjen rikkomisesta (sitten vaan pelaan). Erään lapsen vastaus viittaa siihen, että hän ei itse noudata sääntöjä (pelaan sitten miten pitää).

Lopuksi sijoitetaan taulukon kahdeksan mukainen luokitus havaintomatriisiin ja tarkastellaan miten lasten vastausstrategiat liittyvät päiväkotitilanteiden muotoutumiseen ja lasten toimintaan (vrt. myös kuvio 4). Tällä kertaa kaikki merkitsevät korrelaatiot eivät mahdu yhteen taulukkoon, vaan neljä osa-aluetta on käsiteltävä kukin erikseen.

Taulukko 9 Avoimen ja adaptoituvan (mukautuvan) strategian yhteys lasten toimintaan ja päiväkotitilanteiden muotoutumiseen

Avoin ja adaptiivinen strategia (mukautuva)
• Lapsen lähin aikuinen mukautuu useammin lasten toimintaan, $pr=.511$, $N=57$, $p=.000$
• Lapsi suuntautuu enemmän lapsiin, joiden lähin aikuinen tarkkailee lapsi (aik. ei osall. toim.), $pr=.441$, $N=762$, $p=.000$
• Lapsen lähin aikuinen tarkkailee enemmän lapsia (aik. ei osallistu toim.), $pr=.391$, $N=57$, $p=.002$
• Lapsen lähin aikuinen toimii harvemmin muuttuvassa tilanteessa (usea konteksti), $pr=-.362$, $N=57$, $p=.005$
• Lapsi suuntautuu vähemmän lapsiin, joiden lähin aikuinen toimii muuttuvassa tilanteessa (usea konteksti), $pr=-.334$, $N=762$, $p=.000$
• Lapsen muut vastaukset ovat useammin mukautuvia (avoimia ja adaptiivisia), $pr=.333$, $N=57$, $p=.010$
• Lapsen lähin aikuinen toimii enemmän yhdessä lasten kanssa , $pr=.312$, $N=57$, $p=.016$
• Lapsi suuntautuu enemmän lapsiin, jotka tekevät enemmän tehtäviä , $pr=.310$, $N=764$, $p=.000$
• Lapsen muut vastaukset ovat harvemmin osallistuvia (avoimia ja agenttiivisia), $pr=-.282$, $N=57$, $p=.031$
• Lapsi suuntautuu enemmän lapsiin, joiden lähin aikuinen useammin mukautuu lasten toimintaan, $pr=.273$, $N=762$, $p=.000$
• Lapsi suuntautuu lapsiin, jotka suuntautuvat enemmän toiseen (yhteen)lapseen, $pr=.267$, $N=764$, $p=.000$
• Lapsi "hengaillee" enemmän kavereiden kanssa (yhdessäolo, juttelu, kulkeminen), $pr=.266$, $N=58$, $p=.040$
• Lapsi suuntaa huomionsa enemmän toiseen (yhteen) lapseen, $pr=.265$, $N=58$, $p=.041$

Korrelaatiot ovat osittaiskorrelaatioita (pr), joissa lasten iän ja sukupuolen vaikutus on kontrolloitu.

Mukautuvasti hahmottavan lapsen lähellä olevan aikuisen toimintaa kuvaa vahva lasten huomioiminen: Lapsia tarkkaillaan, heidän toimintaansa mukaututaan ja osallistutaan ja aikuisten tilanteet sisältävät vähemmän muuttuvia elementtejä. Lasten vastaukset ovat yleensäkin mukautuvia ja vähemmän osallistuvia, joka viittaa yleisempään taipumukseen nähdä tilanteet mukautuvasti. Mukautuvasti pelitilannetta hahmottavat lapset samoin kuin heidän kaverinsakin suuntautuvat mieluummin yhteen kaveriin kerrallaan ja he käyttävät enemmän aikaa kaverin kanssa "hengailuun".

Taulukko 10 Avoimen ja muuttavan (osallistuvan) strategian yhteys lasten toimintaan ja päiväkotitilanteiden muotoutumiseen

Avoim ja agenttiivinen strategia (osallistuva)
<ul style="list-style-type: none"> • Lapsen muut vastaukset ovat useammin osallistuvia (avoimia ja agenttiivisia), $pr=.622$, $N=57$, $p=.000$ • Lapsen muut vastaukset ovat useammin agenttiivisia (avoimia tai dominoivia), $pr=.580$, $N=57$, $p=.000$ • Lapsen muut vastaukset ovat useammin avoimia (mukautuvia tai osallistuvia), $pr=.462$, $N=57$, $p=.000$ • Lapsi tekee useammin jotain, joka ei sovi ennalta määrättyihin luokkiin (muu toiminta), $pr=.402$, $N=58$, $p=.001$ • Lapsen muut vastaukset ovat harvemmin suljettuja (dominoivia tai vetäytyviä), $pr=-.354$, $N=57$, $p=.006$ • Lapsen muut vastaukset ovat harvemmin adaptiivisia (mukautuvia tai vetäytyviä), $pr=-.350$, $N=57$, $p=.007$ • Lapsi suuntautuu vähemmän lapsiin, joiden lähin aikuinen tarkkailee lapsi (aik. ei osall. toim.), $pr=-.319$, $N=762$, $p=.000$ • Lapsi suuntaa huomionsa harvemmin toiseen lapseen, $pr=-.280$, $N=58$, $p=.030$ • Lapsen muut vastaukset ovat harvemmin vetäytyviä (suljettuja ja adaptiivisia), $pr=-.275$, $N=57$, $p=.035$ • Lapsi suuntautuu lapsiin, jotka suuntautuvat vähemmän vain yhteen lapseen, $pr=-.266$, $N=764$, $p=.000$

Korrelaatiot ovat osittaiskorrelaatioita (pr), joissa lasten iän ja sukupuolen vaikutus on kontrolloitu.

Lasten osallistuva suhtautuminen pelin sääntöjen muuttamiseen näyttää olevan lapselle yleinen tapa suhtautua asioihin, sillä lapsen muutkin vastaukset ovat useammin osallistuvia, agenttiivisia, avoimia ja harvemmin suljettuja, adaptiivisia tai vetäytyviä. Osallistuvasti hahmottavat lapset suuntautuvat harvemmin vain yhteen lapseen kerrallaan samoin kuin hänen lähin kaverinsakin. Osallistuvan lapsen lähellä oleva aikuinen käyttää vähemmän aikaa lasten tarkkailuun, johon ei kuulu lapsikontaktia.

Taulukko 11 Suljetun ja muuttavan (dominoivan) strategian yhteys lasten toimintaan ja päiväkotitilanteiden muotoutumiseen

Suljettu ja agentiivinen (dominoiva)
<ul style="list-style-type: none"> • Lapsi on vähemmän vetäytyvä (opettajien arvio), $pr=-.338$, $N=58$, $p=.008$ • Lapsen muut vastaukset ovat useammin suljettuja (dominoivia tai vetäytyviä), $pr=.337$, $N=57$, $p=.009$ • Lapsen vuorovaikutus on observoinnissa useammin kirjattu dominoivaksi, $pr=.292$, $N=58$, $p=.024$ • Lapsi on vähemmän vetäytyvä (vanhempien arvio), $pr=-.284$, $N=48$, $p=.045$ • Lapsi suuntautuu lapsiin, jotka tekevät vähemmän tehtäviä (apulaisina, itsen. tehtävät), $pr=-.265$, $N=764$, $p=.000$ • Lapsi suuntautuu lapsiin, jotka ovat muutosorientoituneita (vanhempien arvio), $pr=.259$, $N=657$, $p=.000$

Korrelaatiot ovat osittaiskorrelaatioita (pr), joissa lasten iän ja sukupuolen vaikutus on kontrolloitu.

Pelin sääntöjen noudattamiseen dominoivasti suhtautuvien lasten hahmotustavalla ei näytä olevan tämä tilanteen osalta yleistettävissä. Selitys tähän löytyy tarkasteltaessa lasten vastauksia. Lasten dominoiva vastaus (katso taulukko kahdeksan) viittaa usein haluun pelata ”oikein” sääntöjen mukaan, ei niinkään pyrkimykseen tuoda esiin omaa poikkeavaa intressiään. Sääntöjen rikkomisen poissulkeva lapsi on sekä vanhempien että opettajien arvion mukaan vähemmän vetäytyvä, lapsi ei jätä sääntöjenrikkomista sikseen. Lapsi on observoinnissa useammin havaittu toimivan dominoivasti. Lapset suuntautuvat muutosorientoituneihin ja vähemmän erilaisia tehtäviä tekeviin. Yleisenä vaikutelmana on, ei niinkään yleisesti dominoiva, vaan (epäkohtiin) tarttuva lapsi.

Taulukko 12 Suljetun ja adaptoituvan (erillisen) strategian yhteys lasten toimintaan ja päiväkotitilanteiden muotoutumiseen

Suljettu ja adaptiivinen (erillinen)
<ul style="list-style-type: none"> • Lapsi suuntautuu enemmän lapsiin, joiden lähin aikuinen tarkkailee lapsi (aik. ei osall. toim.), $pr=.324$, $N=762$, $p=.000$ • Lapsen muut vastaukset ovat useammin adaptiivisia (mukautuvia tai vetäytyviä), $pr=.308$, $N=57$, $p=.018$ • Lapsi suuntautuu vähemmän lapsiin, joiden lähin aikuinen toimii muuttuvassa tilanteessa (usea konteksti), $pr=-.275$, $N=762$, $p=.000$ • Lapsen lähin aikuinen tarkkailee vähemmän lapsia (aik. ei osallistu toim.), $pr=.258$, $N=57$, $p=.049$ • Lapsen muut vastaukset ovat harvemmin agentiivisia (avoimia tai dominoivia), $pr=-.257$, $N=57$, $p=.049$

Korrelaatiot ovat osittaiskorrelaatioita (pr), joissa lasten iän ja sukupuolen vaikutus on kontrolloitu.

Erillisellä hahmotuksella on vähiten yhteyksiä lasten toimintaan ja päiväkotitilanteisiin. Vetäytyvän strategian ilmoittava lapsi ilmoittaa useammin adaptiivisen ja harvemmin agentiivisen vastauksen. Vetäytyvä hahmotus

vähentää aikuisten orientoitumista lapsiin, mutta sen sijaan lisää sitä heidän kaveriensa osalta! Eli vetäytyvien lasten lähellä lapset saavat vähemmän aikuisten huomiota, sen sijaan huomio tulee heidän lähikontaktiansa kautta. Vetäytyvästi hahmottavien lasten kaverien läheisyydessä aikuiset kokevat vähemmän muutoksia.

Lasten vastausstrategia ja lasten toiminta ovat mielenkiintoisella tavalla kietoutuneet toisiinsa. Osallistuvan strategian vastanneiden lasten profiili sopii hyvin muiden mittareiden antamaan kuvaan lapsesta. Dominoivan strategian vastanneet lapset tulevat usein esiin sen kautta mitä he eivät ole. Erillinen hahmotus ei tarkoita merkityksettömyyttä, vaan se näkyy sekä lapsen, hänen kaveriensa että aikuisten toiminnassa. Erityisesti on syytä huomioida, että mukautuvakin hahmotus muuttaa niin lasten kuin aikuisten käyttäytymistä. Mukautuva näkemyskin on kannanotto tilanteen etenemismahdollisuuksien valikoitumisessa.

Epätietoiset vastaukset

Useimmiten lapset kokevat sääntöjen rikkomistilanteen sellaisena, että he pysyvät kiinni tilanteessa ja ottavat tilanteen huomioon joko sopeutumalla sääntöjen rikkomiseen tai yrittämällä saada sääntöjen rikkoja muuttamaan käytöstään. Useimmiten lapset näkevät tilanteen myös sellaisena, että heidän toiminnallaan on vaikutusta siihen, pelataanko väärin vai ei. Aina ei kuitenkaan lasten vastauksia pystytty luokittelemaan. Taulukossa 13 ovat nämä epäselvät tai epätietoiset vastaukset.

Taulukko 13 Lasten epätietoiset vastaukset sääntöjenrikkomistilanteessa

En mä muista. Ehdotan peliä???
Ei tietoa
En mä tiä
En mä tiä
En tiedä
En tiedä. Mä meen sitten
En tiä
- (ei vastausta)
En tiä
Joona tulee mun mukaan ???
Pikkutyttö kotona
Sanon sille. Jos mä rikon säännön???
Sit ei tiä

Epätietoisia vastauksia oli kaikkiaan kolmetoista. Osa vastauksista kuvaa lasten todellista epätietoisuutta tilanteessa, mutta mukana on myös joitakin lapsia, jotka ehkä arastelivat haastattelijaa (eräs lapsi kieltäytyi kokonaan puhumasta). Toisaalta esimerkiksi vastaus ”pikkutyttö kotona” oli mahdoton arvioida edellä

kuvattujen kriteerien mukaan. Epätietoisetkin vastaukset heijastelivat kuitenkin lasten hahmottamisen ja heidän toimintansa välisiä yhteyksiä, jotka on lueteltu taulukossa 14.

Taulukko 14 Epätietoisten strategioiden yhteydet muihin muuttujiin

Epätietoinen	
	5, N=57, p=.000
•	ovat harvemmin adaptiivisia (mukautuvia tai vetäytyviä),
•	s observoinnissa on useammin kirjattu
•	kset ovat harvemmin vetäytyviä (suljettuja ja adaptiivisia),

Korrelaatiot ovat osittaiskorrelaatioita (pr), joissa lasten iän ja sukupuolen vaikutus on kontrolloitu.

Lapset jotka eivät tienneet mitä tehdä kun pelin sääntöjä rikotaan, vastasivat yleensäkin epätietoisia vastauksia. Näiden lasten vastaukset ovat kuitenkin harvemmin vetäytyviä tai adaptiivisia. Lisäksi epätietoiset lapset löytyvät usein dominoivien lasten seurasta. Epätietoisuus ei siis näytä liittyvän niinkään pehmeään suhtautumiseen, pikemminkin jäykempään hahmotukseen ja vallankäyttöön kaverisuhteissa.

Johtopäätökset ja pohdinta

Tämän raportin lasten skeemojen tarkastelu muistuttaa Piaget'n ja Vygotskyn (1978) tarkastelua, mutta tuo siihen lisänäkökulman. Tässä tutkimuksessa lapsille esitetyt tilanteet sisältävät muutoksen mahdollisuuden. Ei siis tarkastella vain lasten näkemysten muuttumista vaan tarkastellaan myös lasten pysyvien näkemysten vaikutusta ympäristön muuttumiseen. Lapsen annetusta ehdosta poikkeaminen ei ole virhe.

Lapsen omaehtoisessa orientaatioissa muiden lasten kesellä tärkeimmät tekijät ovat sukupuoli ja ikä (Reunamo, julkaisematon käsikirjoitus, katso <http://www.helsinki.fi/~reunamo/article/peers.pdf>). Eli tytöillä on taipumus leikkiä tyttöjen kanssa ja pojilla on taipumus leikkiä poikien kanssa. Myös samanikäiset lapset vetävät toisiaan puoleensa. Päiväkodissa on runsaasti samanikäisiä ja samaa sukupuolta olevia lapsia. Tämän raportin osalta sukupuolen ja iän merkitys ovat kuitenkin kontrolloituja, eli ne eivät vaikuta löydettyihin korrelaatioihin. Lapsen hahmotustavan merkitys lapsen orientaatiota ohjaavana tekijänä nousee tällöin keskeiseksi. Lasten välisen orientaation merkitystä korostaa entisestään se, että lapset kohdistavat päiväkodissa monin verroin enemmän aikaa toisiin lapsiin kuin pelkästään aikuiseen (Reunamo 2000). Saamme kouriintuntuvia tuloksia siitä, miten lasten hahmotus on yhteydessä

lasten omaan orientaatioon. Koska iän merkitys on tuloksista poistettu, saa sana kehitys uuden merkityksen. Tässä käsitelty orientaatiotapa ei riipu lapsen iästä. Huomio siirtyy lapsen muuttumisesta lapsen ja ympäristön välisen vuorovaikutussuhteeseen.

Eri tilanteissa lapset orientoituvat eri tavalla. Esimerkiksi kun lapsen leikkiä häiritään (katso taulukko 1, kysymys 10), hänen orientaationsa on erilainen (ks. Reunamo 2003 b, verkossa osoitteessa http://www.helsinki.fi/~reunamo/article/sinua_kiusataan.pdf). Mutta lasten persoonallisella orientaatiotavalla näyttää olevan yleisempääkin merkitystä. Kun kaikki lasten vastaukset lasketaan luokittain yhteen, esimerkiksi kaikkien mukautuvien vastausten lukumäärä tai kaikkien agenttiivisten vastausten lukumäärä, saadaan esiin lasten yleinen taipumus orientoitua tapahtumiin. Sääntöjenrikkomistilanteen yhteydet lasten yleiseen orientaatioon ovat nähtävissä kaikissa korrelaatiotaulukoissa. Tilannespesifisyyden lisäksi näyttää siis olevan joitakin yleisempiä persoonallisia orientaatiotapoja, jotka antavat lapsen toiminnalle värinsä tilanteiden vaihtelusta huolimatta.

Lapsi ei ainoastaan hahmota agenssia (vrt. kuvio 8), vaan tämä hahmottaminen muuttaa lapsen käyttäytymistä. Lapsi suuntautuu lapsiin, jotka käyttäytyvät eri tavalla, joten erilainen hahmotus johtaa erilaiseen päiväkotiympäristöön. Toisten lasten merkitys korostuu päiväkodissa, sillä lapset suuntaavat huomionsa monta kertaa useammin lapsiin kuin pelkästään aikuisiin (vrt. Reunamo 2000). Eri tavalla muutosta hahmottavat lapset elävät erilaista päiväkodin arkea. Mutta lasten hahmotuksella on myös yhteys aikuisten toimintaan. Agenssia enemmän hahmottavien lasten läheisyydessä olevat aikuiset käyttäytyvät eri tavalla. Tutkiessaan helsinkiläistä esiopetusta Hytönen ja Krokfors havaitsivat opettajien edustavan pääsääntöisesti lapsikeskeistä ja kontekstuaalista oppimiskäsitystä (Hytönen & Krokfors 2002). Tällainen lapsen aloitteellisuuden huomioiva näkökulma

Eikä vain muutosorientoitunut lapsi ole yhteydessä tilanteiden muuttumiseen, vaan myös adaptiivinen hahmotus agenssin peilikuvana on monin tavoin yhteydessä päiväkotiympäristön muuttumiseen. Myös adaptiivinen hahmotus johtaa erilaiseen toimintaan, erilaisiin kavereihin ja erilaisiin aikuissuhteisiin. Saavutaan muotoutuvan hahmotuksen alueelle, jolla on erikoislaatuisia piirteitä. Vain toisiaan muuttavia ilmiöitä voidaan viime kädessä havaita, olemassa olevat ilmiöt ovat näkymättömiä. Lisäksi ilmiö määrittyy vain ympäristössä tapahtuvan vuorovaikutuksen kautta.

Löydämme lapsen eksistentiaalisen ongelman ääreltä. Tilanteiden kehitys haastaa lapsen suhtautumaan jollakin tavalla tilanteeseen. Jopa erillinen hahmotus on kannanotto päiväkodin tiiviissä vuorovaikutusviidakossa (ks. kuvio 10). Erillisesti hahmottava lapsi ei pääse karkuun omaa tilannettaan, omaa suhtautumistaan tilanteisiin. Erillinen hahmotuskin muuttaa lapsen toimintaa ja

päiväkotiympäristöä. Lapsi joutuu osallistumaan oman ja muiden elämän kehittymiseen, halusi hän sitä tai ei.

Kun tilanteessa on monta mahdollisuutta, lapsi joutuu mahdollisuuksien meressä tekemään ratkaisuja. Lapsen on otettava kantaa häneen liittyvissä kysymyksissä. Jos toinen rikkoo pelin sääntöjä, yritäkö neuvoa toista? Vai vaihdanko kaveria? Menenkö pois pelistä vai teenkö mitä se toinen sanoo? Kaikilla näillä ratkaisuilla on vaikutusta lapsen tilanteeseen ja vuorovaikutussuhteisiin. Toisen saa paremmin noudattamaan sääntöjä, jos näkee tällaisen vaihtoehdon mahdollisuuden. Lapsi voi helpommin pelata omilla säännöillään, kun hän näkee mahdollisuuden päättää toisten puolesta. Sääntöjen rikkomisen voi hyväksyä tai jättää hyväksymättä. Sääntöjen rikkojan kanssa ei tarvitse välttämättä olla tekemisissä.

Joskus lapsi voi pelata peliä uudella tavalla vasta nähdessään tämän mahdollisuuden. Tällöin lapsi pääsee tekemisiin uusien ilmiöiden kanssa vasta havaittuaan ne mahdollisiksi. Joskus lapsi taas törmää uuteen ilmiöön, koska ei osannut sitä väistää. Tämä antaa tasapainolle uuden merkityksen. Tasapaino ei ole vain prosessi, jossa lapsi hioo uskomuksiaan vastaamaan paremmin todellisuutta. Tasapainoa tarvitaan myös lasten uusien ideoiden realisoimisen ja olemassa oleviin rakenteisiin sopeutumisen välillä. Tässä katsannossa esimerkiksi lapsilähtöinen kasvatusta on tasapainotonta.

Lasten näkökulmien vaikutuksen huomioiminen ei ole aikuisten osalta pelkkä pedagoginen valinta, vaan välttämättömyys, jos aikuiset haluavat pysyä kärryillä päiväkodin tapahtumien muutoksissa. Tämän tulee heijastua myös aikuisten harjoittamaan lasten toiminnan suunnitteluun ja arviointiin. Tämän tutkimuksen mallin soveltaminen käytäntöön on onneksi helppoa. Eräs tällainen päivähoitoarjen suunnitteluun ja arviointiin tehty apuväline löytyy osoitteesta <http://www.helsinki.fi/~reunamo/article/varhksu5.pdf> (ks. Reunamo 2003 a, vrt. Reunamo 1996).

Itse asiassa varhaiskasvatuksen perintömme viittaa lapsen aktiiviseen rooliin todellisuuden tekijänä. Fröbel korosti – ei suinkaan lapsen adaptaatiota – vaan ihmisen taipumusta kehittyä omien edellytystensä mukaiseksi. Fröbelin mukaan ihminen, jolla on ymmärrys omasta potentiaalistaan ja rajoituksistaan, pystyy tarkoituksellisesti, rationaalisesti ja tieteellisesti osallistumaan muutosprosessiin. (vrt. Curtis & Boulwood 1958, 352-391).

Fröbel korosti myös aikuisen merkitystä. Esimerkiksi lapsella on oltava kyky ja mahdollisuus vetäytyä erilaisista päiväkotitilanteista. Mutta kun lapsi syrjäytyy liikaa, välttelee kontaktia ylen määrin, tarvitaan aikuisen asiaan puuttumista. Toisaalta esimerkiksi lapsen ollessa liian muutoshakuinen vuorovaikutussuhteet voivat pinnallistua, jolloin aikuisen on myös syytä puuttua asiaan. Se että lasta tarkastellaan agenttiivisena, ei tarkoita, että meidän pitäisi aina suostua lapsen aiheuttamiin muutospaineisiin.

Lapsen kehitys saa lisäväriä, kun tarkastelemme lapsen omaehtoista orientaatiota ja suhtautumista eri tilanteisiin. Olemme ihmiseksi kasvamisen alkulähteillä. Meistä ei tee ihmistä se, että tiedämme joitakin asioita. Meistä ei tee ihmistä se, että kykenemme itsesäätelyyn. Tärkeätä on linkki ihmisen orientaation ja hänen hahmottamisensa välillä. Ihmisen erikoislaatu piilee siinä, että ihminen omalla hahmotuksellaan ja orientaatiollaan osallistuu todellisuuden muotoutumiseen. Ihmisyys, kulttuuri ja sivistys ovat pohjimmiltaan tapoja suhtautua muutokseen.

Lähteet:

Alanen, L. & Bardy, M. 1990. Lapsuuden aika ja lasten paikka. Helsinki: Sosiaalivaltion julkaisuja 12/1990.

Curtis & Boulton 1958. A short history of educational ideas. London : University Tutorial Press.

Hytönen, J. & Krokfors, L. 2002. Esiopetuksen toimintaympäristö, esiopetusta antava opettaja ja esiopetuksen tavoitteiden painottuminen toimintakaudella 2001-2002. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Tutkimuksia. 2002:1.

Piaget, J. & Inhelder, B. 1977. Lapsen psykologia. Jyväskylä: Gummerus.

Reunamo, J. 1988. Piaget tuhoaa lapsen! Lastentarha 19-20/88,21.

Reunamo, J. 1989. Kuka omistaa todellisuuden? Lastentarha 9/89, 11-13.

Reunamo, J. 1996. Lasten toiminnan suunnittelu. Lastentarha 3/96, 50-55.

Reunamo, J. 2000. Mitä päiväkodissa oikein tehdään? Teoksessa Sjöberg, J. & Hansen, S.E. (toim.) Kasvatus tulevaisuuteen Pedagogig för framtiden. Vasa: Åbo Akademi. Pedagogiska fakulteten.

Reunamo, J. 2003 a. Suunnitelmissa pitää kohdata myös muutos. Lastentarha 4/03, 48-50.

Reunamo, J. 2003 b. Lapsi päiväkotitilanteiden muuttajana: Joku tulee häiritsemään sinua ja keskeyttämään sun leikkiä. Mitä teet? In Hytönen, J. (ed.) Educational Environment in Early Childhood in Estonia and Finland II. University of Helsinki. Department of Teacher Education. Research reports 247.

Vygotsky, L. 1978. Mind in Society. Cambridge : Harvard University Press.